

'ככתבם וכלשונם'

'במקומו של רבי אליעזר היו כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל. במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב' –

'זמן הדרך הזה, כל שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי אחד מגדולי הפוסקים (ב)מקום שנהגו לעשות כל מעשיהם עפ"י הלכות הרב אלפסי ז"ל, ו(ב)מקומות שנהגו לעשות כל מעשיהם עפ"י חבור הרמב"ם ז"ל, והרי עשו אלו הגדולים כרבם.

ומיהו אם יש שם חכם אחד וראוי להוראה ורואה ראייה לאסור מה שהם מתירין – נוהג בו איסור, שאין אלו כרבם ממש, דבמקום רבם – אילו יעשו שלא כדבריו – יקלו בכבוד רבם במקומו. כתראב דאיתרא, דבארץ ישראל שכולם נוהגין בו התר כרבם שלמדם 'כל חלב' לרבות חלב שעל הקרב...'.
(מתוך שו"ת הרשב"א ח"א רנג. והוזכרה בשו"ת רשב"ש תיח).

פשטות דבריו מורים לכאורה, שבמקומו של הרב, אין לסור מהוראתו אף להחמיר, ואעפ"י שהוא תלמיד שהגיע להוראה ודעתו לאסור ויש לו ראייה על כך. שהרי זו זילותא בכבוד הרב.

וצריך עיון, אמנם להורות לאחרים כנגד רבו במקום רבו – אסור, כמו שאמרו בעירובין צד. 'אתרא דשמואל הוה, אבל כיצד אפשר להקל שלא כפי מה שהוא סובר בעצמו. וע' גם ברש"י לעיל נג: (ד"ה אתריה) שבכל מקום שיש נדנוד חטא אין חולקים כבוד לרב. וכשם שאמרו בריש הוריות בתלמיד שהגיע להוראה, שאין לו לשמוע לרוב אם סובר שהם מתירים בטעות. וצריך לפרש כונת הרשב"א שאסור לו לאסור בפרסום, שהרי זו זילותא לרב, אלא יחמיר לעצמו בצנעא, כדי שלא ייראה כחולק על רבו, או ילך למקום אחר. ולעולם אסור לו להקל בניגוד לדעת עצמו.
ע"ע: פרי חדש – או"ח תצו, דיני או"ה, יא. וע' במובא לעיל מד מהחזו"א).

'לוי איקלע לבי יוסף רישבא, אייתו לקמיה רישא דטיוסא בחלבא ולא אמר להו ולא מידי. כי אתא לקמיה דרבי אמר ליה: אמאי לא תשמתינהו? אמר ליה: אתריה דר' יהודה בן בתירא הוא ואמינא דרש להו כר' יוסי הגלילי' –

'... משמע שגם רבי קיבל דברי לוי, מדלא השיב לו כלום. והלא דברים קל וחומר בן ק"ו, ומה רבי שהיה גדול ונשיא הדור והיו כל ישראל כפופים אליו, ואם היה מוחה בידם פשיטא שהיו שומעין לו, וגם היתה ההלכה פשיטא וברורה לפניו דאין הלכה כר' יוסי הגלילי אלא כדעת ר' עקיבא דאסר לן מדרבנן מיהא, מבעיא לשמתינהו אי לאו משום דדלמא דריש כר' יוסי הגלילי, גם לא היה ברור אצלם שהיו עושים עפ"י חכם אלא שחששו דשמא דרש להו כר' יוסי הגלילי, אפילו הכי לא שמתו אותם, וגם לוי לא אמר להו ולא מידי – אנו שבעונותינו אין לנו הלכה ברורה, ובפרט בזה הענין שרבו בו הדעות כאשר בארתי למעלה דתליא באשלי רברבי, וגם אין בדור הזה ראוי להוכיח כמו בדור ההוא, כי בכל מדינות הלועזים נוהגים מנהגם על פי הרמב"ם אשר הוא מן המקלים כדפרישית לעיל, על אחת כמה וכמה שאין בידינו למחות בהם. ואיכא למימר דעבד כרבותינו הצרפתים עבד, ודעבד כרבותינו הגאונים עבד...'.
(מתוך תשובות חדשות בשו"ת הריב"ש לד, ד"ה ואף כי. [ומועתק בתשובות חדשות שבסוף שו"ת מהרי"ק].)

דף קיז

רב אשי אמר: חלבו האליה איקראי, חלב סתמא לא איקראי' – יש מקום לפרש, שלא קראו הכתוב 'חלב' אלא לענין קרבן בלבד, ועל דרך ההשאלה, לפי שהוא מן החלקים המובחרים שבקרבן, המוקטרים

על המזבח, וכשם שכינה הכתוב 'חלב' לשאר דבר טוב ומובחר, כמו חלב כליות חטה; חלב הארץ; בהרימכם את חלבו ממנו, אבל משמעות 'חלב' בעצם, אינה כוללת את האליה. (ע' תורת חיים. עוד בענין חלב האליה – ע' בתוס' לעיל צג. ד"ה אמר. ובבאור דבריהם – ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ה צא).

'אלא מעתה לא ימעלו בה?' – יש מקשים מאי קושיא, והלא יש לומר שאעפ"י שאינו נקרא 'חלב' סתם, ריבה הכתוב 'כל חלב לה' – שאף האליה קריבה? (ע' מהר"ם שיף ומצפה איתן). ונראה לישב בפשיטות, שאם אתה מרבה אליה מ'כל חלב', יש לך לרבות כמו כן מ'כל חלב שור וכשב ועז' לאסור האליה. אלא מוכח מינה וביה שאין לרבות מ'כל' אלא מה שבכלל 'חלב' סתם.

(ע"ב) 'חד למעוטי מנותר וחד למעוטי ממעילה וחד למעוטי מטומאה' – ואין להקשות, כיון שאין איסור חל על איסור, מדוע הוצרכנו לימוד על כך שאיסורים אלו אינם חלים על איסור דם – שנפקא מינה לקטן שהגדיל לאחר שנעשה נותר או פיגול, שלגביו חלים שני האיסורים בבת אחת, (כמו שמצינו ביבמות לג:), ובבת אחת אנו נוקטים שאיסור חל על איסור, ולכך צריך למעט שאינו חייב אלא משום דם. (עפ"י תוס' זבחים מה: ד"ה אבל.

א. ואפשר שהוצרך גם לרם שבישלו, לשיטת הראשונים שאינו חייב עליו משום דם, והוא אמינא שיחולו עליו חיובי מעילה נותר וטמא, קמ"ל שפטור. ע' בגליון הש"ס שם, שהקשה מדוע התוס' לא פרשו כן.

ויש אומרים, כיון שדם שבישלו אינו דם, ממילא אינו כולל במיעוט הכתוב מחיוב נותר וכו'. ועוד, הלא דרשו מ'לכפר', ודם שבישלו אינו מכפר – כן מובא בשם הגר"ח ועוד.

ב. יש להעיר עוד, שקושית התוס' היא רק למ"ד (בכריתות כג:): אין איסור חל על איסור בקדשים, אבל למ"ד חל, לא קשה מידי. והנה תנא דמתניתין ודאי סובר איסור חל על איסור בקדשים, שהרי יש איסור פיגול נותר וטמא בחלב, כמבואר בכריתות שם. וא"כ, על סוגיתנו לא קשה מידי, שודאי הוצרך למעט דם מחיובים אלו.

אך התוס' בזבחים הקשו בהנחה שגם ר' שמעון הסובר אין פיגול בעולין, מודה לאותן דרשות. ובוה מובן סוף דבריהם שם, שהקשו הלא לר' שמעון יש צד לומר שאף בבת אחת אאחע"א).

'אבל מפגול לא צריך קרא, דתנן: כל שיש לו מתירין בין לאדם ובין למזבח חייבין עליו משום פגול, ודם גופיה מתיר הוא' – הלכך האוכל דם מקרבן שהתפגל – אינו חייב משום 'פיגול', לפי שהדם הוא 'מתיר'.

ומסתימת הדברים משמע, שכל הדם שאוכלו – אין בו חיוב פיגול, גם הדם הנותר לאחר הזריקה. וכבר עמדו על כך התוס' (בזבחים מג), הלא אותו דם שנשאר אינו 'מתיר' אלא 'ניתר', שהרי שפיכת שיריים אינה מתרת. (אלא להפך, על ידי המתנות שעל המזבח, ניתר שאר הדם לשופכו על היסוד).

וצדדו לומר, היות ובתחילה כל טיפה וטיפה ראויה לזריקה – נחשב הדם כולו 'מתיר', ולכך אין בו פיגול. (עפ"י 'חק נתן' שם, בבאור דברי התוס').

ורעק"א תמה על לשון התוס' שמשמע שנסתפקו בדבר, והלא מוכח כן מסוגיא ערוכה במנחות (יד), שאין פיגול בשיירי הדם. וע"ע בקרן אורה' בזבחים, ובחדושי הגר"ח והגר"ז על הש"ס – דין פיגול'.

*

'איסור חלב בעיקרו הוא בשביל מרכז המקדש. הקרב לד' צריך שיהיה מיוחד לכבודו, ולא יהין

זר לאכלו. ובוזה תתעלה מעלת המקדש ויהיה הקשר אמיץ ומכובד. הרושם מספיק גם אם יהיה מיוחד דוקא במה ששייך בכל הקרבנות, על כן יצאה האליה מהכלל. וכן מספיק הוא אם מה שיש לו תכונה מיוחדת יחשב במעלתו, כמו החלב שיש לו בטבע תכונה אחרת, משא"כ יותרת הכבד שהיא דומה לשאר הבשר בתכונתו, אין יתרון של חלק גבוה ניכר בו כל כך. על כן הוא אינו בכלל האיסור אעפ"י שהוא מן האימורין.

הדם, נוהג בו גם כן הטעם של חלב כי הוא ניתן לכפרה, ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר (ויקרא יז). אלא מצד שהרוח המוסרי גם כן חופף עליו, להמנע מרגש אכזריות, שהוא מביא סוף כל סוף לידי העליה הגדולה של הרמת ערך בעלי-חיים והכרת זכויותיהם, על כן הוא מתרחב יותר ונוהג גם כן במינים שאינם ראויים לקרבן, מכל מקום נתחברו בו שני הטעמים ביחד, אשר מזה נובעת ההלכה שדם שאינו ראוי לכפרה אין חייבים עליו.

(מתוך כתבי הראי"ה קוק בענין טעמי המצוות – נדפסו ב'בשמן רענן' ח"ב)

פרק תשיעי – 'העור והרוטב'

דף קיז: 'כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה, חטה בקליפתה' – צריך לומר שכן היתה הדרך במקומו של תנא דבי ר' ישמעאל. אמנם עתה בכל המדינות הללו זורעים חטה כמות שהיא ללא קליפה. ונראה שזה שאמרו בכתובות (קיא:): 'חטה שנקברה ערומה' – משום ששם היו נוהגים גם כן לזרעה ללא קליפה, כמנהג מדינות אלו. (תורת חיים). והתורא"ש פרש, שדרך חטה ליזרע בלא קליפה, כמו שאמרו בכתובות, וכאן הכוונה שפעמים שמוציאים אותה בקליפתה ואין מקפידים. (ובתוס' מפורש להפך, שבדרך כלל זורעים בקליפה).

דף קיח

'שומר להכניס ולהוציא לא צריך קרא, קל וחומר מיד אתי, ומה יד שאינה מגינה – מכנסת ומוציאה, שומר לא כל שכן' – ואעפ"י שהשומר אינו משמש כיד לאחיזה – סברה היא שהשומר נצרך וחשוב יותר לאכל, שהוא מגן עליו, מן היד שאינה צורך חשוב כל כך. וכשריבה הכתוב לכם – לכל שבצרכיכם, אם היד נחשב צורך, ודאי וודאי שהשומר ייחשב צורך. (פשוט)

'השתא עיולי מעיילא, אפוקי מיבעיא?!' – פרש הר"ן בחידושו: אם הכלי נטמא אגב היד, הרי שהכלי נגרר אחר היד וכשנטמאת היד נטמא הכלי, אם כן, כל שכן שראוי לומר שתהא היד נגררת אחר הכלי וכשהכלי טמא, יוצאת טומאתו דרך היד.

(בתורת חיים הקשה על סברת הגמרא, ופרש דלא כרש"י (ושאר ראשונים), ש'להוציא' היינו שאם נטמא עיקר, יוצאת טומאתו ליד עצמה. ובוה יישב כמה דקדוקים בסוגיא).

זאימא יד להוציא ולא להכניס, שומר להוציא ולהכניס, אבל יד להכניס ושומר לצרף לא? – יד